

ACC. N:R M. 14750: 1-8.

Landskap: *Skåne* Upptecknare: *Karl Åkesson, Lund*  
Härad: *Bava* Berättare: " " "  
Socken: *Nevishög* Berättarens yrke: *lantbrukare*  
Uppteckningsår: *1958* Född år *1881* i *Nevishög*

FOLKLIVS-  
ARKIVET  
LUND

*Boskapskötsel. s. 1-8.*

*N. No. 60*

## Frågelista 60

Boskapsskötsel

De uppgifter jag här lämnar, är mestadels sådana, som jag har personlig erfarenhet av. Gården var en egendom om 24 tunnland odlad jord på Lundaslätten samt en liten fläck naturlig äng. Ängen stod i huvudsak under vatten om vintern.

Kreatursstocken, utom ett par hästar och omkring 4 får, har på 1820-1830-talen varit 1 ko (min farfar har antecknat, att kon slutat att lämna mjölk) men i regel säkerligen 2 kor, På 1860-1870-talen i regel 4 kor, på 1900-1910-talen 6 kor och på 1930-talet 7 á 8 kor, allt utom tilläggsungdjuren, som vanligtvis utgjordes av 1 kviga och 1 kalv. Detta skulle betyda 1 ko på resp. 12, 6, 4 och 3 tunnland. Kreaturens antal rättades efter tillgång på stråfoder och rotfrukter jämte spannmålstillskott eller på senare tid kraftfoder om vintern samt efter tillgång på bete om sommaren. Från ett år med större gröda gömde man alltid över ett reservfoderlager till följande år, då grödan kunde tänkas bli mindre. Härom vann man erfarenhet under

NM 60  
7

årens lopp.

Åkern var den viktigaste inkomstkällan, ty därav berodde jordbrukets bärighet. Men kreatursskötseln var även viktig. Den var den viktigaste binäringen, ty den förbättrade avsevärt jordbruksnäringens lönsamhet.

Boskapen höll man för mjölkens skull, men man tänkte även, kanske övervärderande, på gödsels värde.

Boskapen var alltid tjudrade. Fåren slopades dock på 1890-talet, vilket kunde något bidra till att nötkreaturens antal då ökades.

Boskapens betesplatser var under första hälften av 1800-talet säkerligen endast den obesådda trädan. Klöverväxten var då säkerligen endast föga känd. På 1860-talet tillkom emellertid klöver på de tider av året, då denna var i växt, ~~och på~~, och samtidigt tillkom även <sup>blå</sup> ledes vallodling på trädan och på 1890-talet ytterligare grönfoderodling på trädan samt på 1920-talet därtill odling av blåluzern.

De olika betesplatserna utnyttjade man på 1930-talet så, att man satte ut såväl hästarna som nötkreaturens på luzernen den 20 maj -

om våren varit tidig eller sen, förändrade mycket litet denna dato - vidare på klövern under första hälften av juni, därefter på grönfodret på trädan och så vidare på luzernen, klövern, luzernen, den nye klövern och slutligen den 1 oktober på foderbetsblasten och därefter på sockerbetsblasten, vilken sistnämnda jämte en riklig högiva kunde räcka till den 15 december. Däremellan betade nötkreaturen i ängen. Alla djuren betade samtidigt på de olika betesplatserna, dock ej hästarna alltid.

Med äng menade man sådana sidlänta marker, som helt eller tidvis stod under vatten om vintern eller ock hade ett mycket högt vattenstånd under samma tid. Några andra slags ängar finns inte i denna trakt. Ängarna kallades aldrig betesmarker. Betesmarkerna var höglänta. Det var inte detsamma att "sätta ut" eller "släppa ut" kreaturen på fastmarksbetena som att "släppa ut kreaturen i ängarna". På Torregård hade man omkring 360 tunnland åker och 360 tunnland äng, men jag hörde aldrig talas om någon egentlig ängvård.

Någon skog finns inte i nejden.

Så långt jag minns tillbaka eller från 1885, hade vi en rödbrokig nötboskapsras. Dessa djur var snälla, högmjölkande, lättmjölkande och rara kor. De ansågs beräkningsvis böra lämna 3000 liter mjölk pr ko och år för att gälla för bra kor. Denna kreatursstam använde vi som grundstamme för att genom korsning med holländsk boskap få bättre mjölkboskapsstam. Detta lyckades till mycket stor del, så att, då jag frånträdde hemmanet 1941 lämnade korna i genomsnitt 5000 kg mjölk pr ko och år. <sup>+</sup>Stammen kom därigenom att hålla sig alltså frisk och stark. Den var reaktionsfri och undgick såväl mul- och klövsjuka som smittosam kastning.

Alla våra kor hade alltid namn, såsom Bråga, Sjolla, Hjärta etc., allt efter förhållandena och omständigheterna.

Man mjölkade alltid 3 gånger om dagen utom beträffande sinkor, som endast mjölkades 2 å 1 gång om dagen, tills de helt sinlades. Mjölknigen utfördes alltid av de kvinnliga hushållsmedlemmarna. De satt då alltid vid kons högra sida på en särskild därtill gjord mjölkpall. Kons svans fästes med ett band omkring kons högra lår, detta

4 H Hårtill bidrag icke ringa bidragsutvecklingens rationella utfodring.

för att hindra besvär för mjölkerskan.

I de större besättningarna höll man alltid egen tjur. Denne fick man använda även till de mindre besättningarna mot en skälig avgift. Med avseende <sup>på</sup> betäckningstiden brukade jag alltid låta betäcka korna i juni eller juli, så att kalvningen kom att inträffa under den tidiga våren. Detta var nämligen ekonomiskt riktigt. Några särskilda förhållningsregler beträffande betäcknings- och befruktningsförhållandena förekom inte.

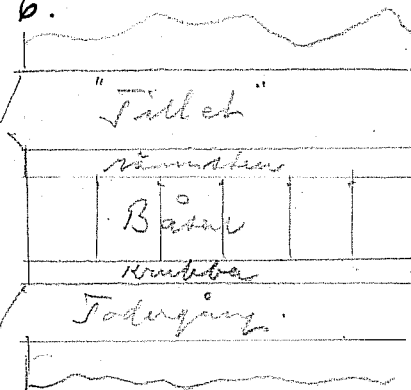
Att kalvarna diade korna, förekom inte här på slätten. Man lärde i stället kalven dricka mjölk ur en spann (kalvbytta). Detta gjorde man 1 eller 2 gånger genom att sticka en finger i munnen på honom och samtidigt hålla nosen nere i mjölken. Då man efter hand drog fingret till sig, började kalven själv dricka.

När kvigkalven blev halv vuxen och köns mogen, kallades den kviga, och när kvigan fått sin första kalv, kallades hon ko, såvitt man ej till skillnad från de äldre korna fortfarande ville kalla henne kviga ännu en tid.

M. 14750:6.

ACC. N:R M. 14750

den →



LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

den →  
Vej  
6

Våra kor stod ej med huvudet mot väggen utan båsraden gick tvärs över längan med tillet (gödselgången) bakom dem och foderloen (foderlogen) framför dem.

Eljest var det mest brukligt, att korna stod med huvudet mot väggen. Hos oss uppbands de med en länk om halsen, varifrån en länk vid var sida gick ner och fastsattes vid en träbom, som låg över krubban, det sistnämnda för att den ena kon ej mer än nödvändigt skulle störa den andra. Får och höns brukade ej gärna hållas i fähuset. Det förekom visserligen undantagsvis, men det ansågs föga lämpligt.

På 1860-talet, då man utfodrade djuren med potatis, brukade man sönderhacka dem med ett särskilt ess-formigt stötjärn. Inga redskap vid utfodringen torde ha använts på 1900-talet.

Vinterutfodringen sköttes alltid av manfolk. Den har under hela min tid hållits och hålles allt fortfarande på en del gårdar ända tills grönfodret på trädan är färdigt. Detta beror på att man vill spara första klöverskörden till vinterfoder. Man har nämligen ej

fått ögonen upp för den misshushållning med fodrets näringsvärde, som man därigenom idkar.

Gödboskap hade vi aldrig, emedan det ej skulle löna sig på slätten. Där håller man hellre de mera lönande mjölkdjuren.

Nödfoder känner vi inte till i denna trakt, men på 1788 hade man - som min farfars anteckningar visa - på grund av svår missväxt måst lita till takhalm från längorna, vilken nedrivits, för att hålla djuren vid liv, tills de kunde utnyttja vårens bete.

Djuren vattnades alltid 2 gånger om dagen, då de stod inomhus, men då de stod tjuvrade om sommaren 2 eller 1 eller ock ingen gång, beroende på väderleken, om det var solhetta eller regn, om vintern från en brunn i stället och om sommaren i mangelgravar.

Sommarfähus finns ej i denna trakt.

Särskild ceremoni vid kreaturens vallsläppning förekom ej på denna trakt, men då de släpptes på gemensamhetsmarker mot avgift, märkte man dem genom att med en stämpel bränna in märket på deras klövar, vilket var säkrare än på hornen, då ju dessa lätt kunde förlo-



ras under betesgången.

Då kreaturen stod tjudrade ute på ny klöver i september eller på betblast i oktober, brukade vi alltid taga hem dem under matten, dels emedan det var kallt för dem och dels för att de skulle äta sig halvmätta på morgonen, innan de togs ut; detta för att hindra förslukning med ofta dödsbringande kolik som följd.

Djuren stod tjudrade med järngrimma och järntjuder, som på 1800-talet fästes med en träpåle i jorden och under 1900-talet med en järnpåle (tjuderpåle, uttal: tjorripel).

I allmänhet uppfödde man nötkreatur endast i sådan grad, som ansågs väl täcka den egna stammens rekrytering. Därigenom fick man dock någon gång ett eller annat djur till avsalu. Då fick man ta det in till marknaden, för vår del till Lunds marknad. Det fanns också särskilda kreaturshandlande, som köpte och sålde kreatur såväl i gårdar som på marknaderna, där på de sistnämnda <sup>de</sup> levde om lite vilt ibland.

Marknadslivet känner jag ej mycket till, enär det aldrig hände, att vi stannade kvar där längre än nödvändigt.